

Kehitysvammaliiton, Kehitysvammaisten Tukiliiton, FDUV:n ja Autismiliiton yhteiset hallitusohjelmataavoitteet

Neljän keskeisen vammaisjärjestön hallitusohjelmataavoitteet edistävät parempaa tulevaisuutta sekä vahvempaa osallisuutta yhteiskunnassa kehitysvammaisille ja autismikirjon ihmisille. Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n vammaissopimusta, joka turvaa vammaisten ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräisen toteutumisen. Sitoumusten on toteuduttava myös käytännössä. Sopimuksen ytimessä ovat osallisuus, itsenäinen elämä, yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys. Näiden periaatteiden tulee ohjata päätöksentekoa, jotta oikeudet toteutuvat aidosti arjessa ja yhdenvertaisesti koko maassa.

Tavoite: Vahvistetaan kehitysvammaisten ja autismikirjon nuorten mahdollisuuksia itsenäiseen elämään muiden nuorten tavoin

Ongelma:

Kehitysvammaisilta ja autismikirjon nuorilta puuttuvat mahdollisuudet elää ja itsenäistyä yhdenvertaisesti muiden nuorten tavoin. Asumiseen, opiskeluun, työhön ja vapaa-aikaan tarvittavan tuen ja palveluiden puutteet sekä asumisen keskittäminen ovat johtaneet siihen, että moni nuori joutuu muuttamaan kauas perheestä, ystävistä ja itselle tärkeistä, tutuista ympäristöistä. Osa joutuu asumaan edelleen laitoksissa. Samalla mielenterveyden haasteet ovat lisääntyneet, ja kehitysvammaisilla ja autismikirjon nuorilla on muita korkeampi riski sairastua psyykkisesti. Pääsy matalan kynnyksen avun ja varhaisen tuen piiriin on vaikeaa.

Vammaispalvelujen saatavuus on heikentynyt, vaikka lain tarkoituksena oli parantaa väliinputoajaryhmien, kuten autismikirjon ja lievästi kehitysvammaisten henkilöiden, pääsyä vammaispalvelujen piiriin. Päätöksiä vammaispalveluista tehdään yhä useammin pelkästään kustannusten perusteella sen sijaan, että yksilölliset tarpeet ratkaisisivat palvelujen sisällön ja määrän, kuten laki edellyttää. Kehitysvammaisia ja autismikirjon ihmisiä on siirretty yleispalveluihin, vaikka ne ovat heille usein riittämättömiä tai huonosti sopivia, mikä on vastoin vammaispalvelulain tarkoitusta.

Vammaisten ihmisten tarvitsemien erityispalvelujen säilyttäminen on tärkeää, koska vastuuta perusoikeuksien toteutumisesta ei voi siirtää yksilöille, yhteisöille tai markkinoille. Kun yksilöllisiä ja saavutettavia ratkaisuja ei ole tarjolla, jäävät kehitysvammaiset ja autismikirjon nuoret ilman mahdollisuutta itsenäistymiseen. Tämä lisää syrjäytymistä ja kasvattaa tarvetta raskaammille palveluille, mikä lisää hyvinvointialueiden kuluja.

Ratkaisumme:

- Ohjataan hyvinvointialueita kehittämään yksilöllisiä asumisratkaisuja, joiden perustana on nuoren oikeus valita, missä ja kenen kanssa hän asuu. Investoidaan

kotiin vietävien palvelujen, perheiden tuen ja vaativan tuen kehittämiseen, joilla estetään sijoituksia kehitysvamma- ja lastensuojeluyksiköihin ja laitoksiin. Estetään uuslaitosten ja erityisryhmien asuntokeskittymien rakentaminen.

- Varmistetaan, että palvelut tukevat nuorten itsenäistymistä. Tämä edellyttää palvelujen, kuten tuetun päätöksenteon, valmennuksen, ja henkilökohtaisen avun parempaa saatavuutta. Lisätään lakiin sosiaalihuollon ammattihenkilöistä vammaisalalle soveltuvat tutkinnot, kuten yhteisöpedagogin tutkinto. Tuetaan palvelujen toteutumista seurannalla sekä turvaamalla resurssit.
- Kohdennetaan resursseja työhönvalmennukseen, tukeen työnantajalle (palkkatuki ja -setelit), opintojen tukemiseen ja kohtuullisiin mukautuksiin. Palautetaan työttömyysturvan ja asumistuen suojaosat, jotka kannustavat osa-aikatyön tekemiseen.
- Varmistetaan sujuvat ja katkeamattomat polut peruskoulusta toiselle asteelle, jatko-opintoihin ja työelämään. Varmistetaan rahoituksen kohdentuminen kunnissa oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Selkeytetään tukimuotoja, koulupäivän lyhentämisen perusteita sekä pienryhmäopetuksen asemaa ja seurataan oppimisen tuen uudistusten vaikutuksia, jotta kehitysvammaisten ja autismikirjon nuorten oppimismahdollisuudet eivät heikkene.
- Sisällytetään yhdenvertaisuus ja inkluusio vahvemmin ammatillisen koulutuksen tavoitteisiin ja vahvistetaan tukea, jotta kaikilla on mahdollisuus kouluttautua ja työllistyä omien edellytystensä mukaisesti. Varataan riittävät resurssit inklusion, mukaan lukien riittävän tuen, toteuttamiseen ja seurataan niiden toteutumista. Turvataan vaativaa erityistä tukea tarvitseville riittävät ja sopivat opiskelupaikat lisäämällä paikkoja TELMA-koulutukseen siellä, missä nuoret asuvat.
- Varataan rahoitusta kehitysvammaisten ja autismikirjon nuorten mielenterveyspalveluiden kehittämiseen ja kehitetään saavutettavia tuen muotoja, jotka vahvistavat mielenterveyttä.
- Vähennetään autismi- ja neurokirjon lasten ja nuorten lastensuojelun sijoituksia. YK:n vammaiskomitean suositusten mukaan lapsia ei tule erottaa perheistään palvelujen puutteiden vuoksi.
- Vahvistetaan tuen tarpeisiin vastaavaa osaamista ja varhaista tukea lasten ja perheiden palveluissa sekä päiväkodeissa ja kouluissa. Vahvistetaan tarpeiden mukaisten ja oikea-aikaisten yleisten sosiaalipalvelujen, vammaispalvelujen ja mielenterveyspalvelujen saatavuutta, jotta sijoituksia voidaan ehkäistä.

Esitämme seuraavia hallitusohjelmakirjauksia:

Tehdään valtioneuvoston periaatepäätös vammaisten henkilöiden yksilöllisen asumisen ja palvelujen turvaamisesta. Asetetaan valtakunnallinen kehittämisohjelma, joka varmistaa

heille lähellä sijaitsevat yksilölliset asumisvaihtoehdot ja tukipalvelut ja huomioi myös ruotsinkielisten tarpeet.

Laaditaan vammaisten lasten ja nuorten laitoshoidon purkamista koskeva koordinoitu strategia ja varataan resurssit strategian toimeenpanoon.

Perutaan vammaispalvelulain soveltamisalaan tehtyt tiukennukset, jotta autismikirjon ja kehitysvammaiset ihmiset saavat tarvitsemansa vammaispalvelulain mukaiset palvelut. Seurataan vammaispalvelulain toimeenpanoa ja vaikutuksia sekä tehdään tarvittavat muutokset lainsäädäntöön havaittujen ongelmien korjaamiseksi.

Varataan rahoitusta kehitysvammaisten ja autismikirjon nuorten mielenterveyspalvelujen kehittämiseen.

Kohdennetaan työllistymisrahoitusta vammaisten nuorten työelämäpolkujen vahvistamiseen. Joustavoitetaan sosiaaliturvan ja osa-aikatyön yhteensovittamista.

Seurataan oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistusten (esi- ja perusopetus ja toinen aste) toimeenpanoa, rahoituksen toteutumista ja vaikutuksia. Tehdään seurantatiedon perusteella tarvittaessa muutoksia lainsäädäntöön.

Tavoite: Vahvistetaan vammaisten henkilöiden itsemääräämistä lainsäädännöllä

Ongelma:

Kehitysvammaisten ja autismikirjon ihmisten perus- ja ihmisoikeudet eivät toteudu palveluissa. Itsemääräämisoikeutta rajoitetaan yhä ilman riittävää oikeudellista perustaa ja kaltoinkohtelua esiintyy. Kaltoinkohtelua ovat esimerkiksi lainvastaiset rajoitustoimet, kuten pitkäaikainen eristäminen, sitominen ja kiinnipitäminen sekä liiallinen liikkumisvapauden rajoittaminen. Kaltoinkohtelun laajuudesta ei ole riittävää tietoa eikä siihen puututa järjestelmällisesti. Tämä heikentää ennaltaehkäisyä ja varhaista puuttumista.

Itsemääräämisoikeutta ja elämänlaatua kaventaa myös psyykenlääkityksen käyttäminen ilman riittävää lääketieteellistä perustetta ja vaihtoehtoisia tukikeinoja. Ylilääkityksestä on tutkimustietoa aikuisten osalta, mutta lasten osalta tieto puuttuu. Myös järjestöihin tulee läheisiltä vastaavaa tietoa.

Ratkaisumme:

Itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi ja kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi

- uudistetaan vammaisia ihmisiä koskeva itsemääräämisoikeuslainsäädäntö ja kumotaan lopullisesti kehitysvammalaki
- selvitetään kaltoinkohtelun laajuus ja ryhdytään toimiin tilanteen korjaamiseksi

- varmistetaan kaltoinkohtelun estämiseksi tarvittava systemaattinen seuranta ja valvonta sekä osoitetaan siihen riittävät resurssit
- toteutetaan psyykenlääkkeisiin liittyvän ylläpitämisen purkamiseen tähtäävä ohjelma.

Esitämme seuraavia hallitusohjelmakirjauksia:

Vammaisten ihmisten itsemääräämisoikeutta koskeva lainsäädäntö uudistetaan kiireellisesti.

Vammaisten ihmisten kaltoinkohtelusta asumisyksiköissä, lyhytaikaisen huolenpidon yksiköissä ja laitoksissa laaditaan selvitys.

Valvontaviranomaisille varataan riittävät resurssit puuttua havaittuihin ongelmiin.

Tavoite: Perustetaan vammaisiasiavaltuutetun virka

Ongelma:

Vammaisten ihmisten oikeudet eivät toteudu täysimääräisesti, ja liian monet epäkohdat jäävät korjaamatta. Suomesta puuttuu toimija, joka muodostaisi ajantasaisen kokonaiskuvan eri ikäisten ja eri tavalla vammaisten ihmisten tilanteesta ja nostaisi sen johdonmukaisesti poliittiseen keskusteluun. Ilman tällaista tahoa vammaisten ihmisten arjen todellisuus ei näy yhteiskunnallisessa keskustelussa riittävästi.

Suomeen tarvitaan vammaisiasiavaltuutettu, itsenäinen ja näkyvä toimija, joka seuraa oikeuksien toteutumista, tunnistaa rakenteelliset ongelmat ja vie ne eteenpäin ratkottaviksi. Näin varmistetaan, että vammaisten ihmisten oikeudet eivät jää järjestelmän aukkoihin, vaan että kehitystä tapahtuu koko maassa.

Ratkaisumme:

Perustetaan vammaisiasiavaltuutetun virka, joka seuraa ja arvioi vammaisten ihmisten oikeuksien toteutumista sekä lainsäädännön vaikutuksia, tekee aloitteita ja antaa lausuntoja päätöksenteon tueksi.

Valtuutetun tehtävänä on

- seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia vammaisiin henkilöihin
- tehdä aloitteita, antaa lausuntoja sekä osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun
- kehittää ja vahvistaa viranomaisten ja toimijoiden välistä yhteistyötä, jotta monialaista ratkaisua vaativat epäkohdat eivät jää roikkumaan vaan löydetään ja korjataan ajoissa

- edistää vammaisvaikutusten arviointia ja johdonmukaista käyttöä valmistelussa ja päätöksenteossa, jotta vaikutukset vammaisiin ihmisiin tunnistetaan ja huomioidaan etukäteen
- antaa vuosittain selvitys valtioneuvostolle ja neljän vuoden välein laaja kertomus eduskunnalle vammaisten ihmisten oikeuksien tilasta.

Esitämme hallitusohjelmakirjausta:

Perustetaan vammaisasiavaltuutetun virka vammaisten henkilöiden aseman parantamiseksi ja heidän oikeuksiensa edistämiseksi. Valtuutettu vastaa oikeuksien toteutumisen seurannasta, vammaisvaikutusten arvioinnin kehittamisestä sekä viranomaisten ja toimijoiden välisen yhteistyön edistamisestä, jotta monialaista ratkaisua vaativat epäkohdat tunnistetaan ja korjataan ajoissa.

Lisätietoa:

Susanna Hintsala, toiminnanjohtaja, Kehitysvammaliitto, p. 040 741 6179

Tiina Simons, toiminnanjohtaja, Kehitysvammaisten Tukiliitto, p. 040 5307910

Sari Valjakka, vaikuttamistoiminnan asiantuntija, Autismiliitto, p. 050 308 7806

Annette Tallberg-Hahtela, toiminnanjohtaja, FDUV, p. p. 040 848 93 00